

Lehet-e béke az univerzumban? – Nyári gondolatok Cixin Liu Háromtest-trilógiája kapcsán

2024. július, Szepesi Balázs

Könyvajánló a nyárra: A háború és a béke kíméletlen szabályainak értelmezése kínai szemmel.

Itt a nyár, egy pillanatra lassít a világ és az ember kiszállna nézelődni. Eltávolodna a hétköznapi rutinjától, szeretnének távolról és kívülről szemlélni a valóságot, jó lenne elgondolkozni azon, mi is a dolgok valós súlya és perspektívája. Ehhez keres olvasnivalót az ember a forró napok hús, csendes éjszakáira.

Sci-fit nyárra

A tudományos fantasztikus irodalom pont ezt kínálja: kiemel a jelen síkjából, a mindennapi nehézségektől eltérő kihívásokat mutat be. Értelmesnek tűnik, de mégis kellően távoli azon izgulni, hogyan formálják az embert, a közösséget a technika hihető mágiái. A Sci-Fi-t szeretőkben mindig egyszerre van ott a világ megértésének vágya és a mindennapokon kívül állóság szándéka – legyen szó az intenzív társadalmi léttől picit idegenkedő geekekről manapság vagy a szocialista valóságból szabadulni vágyó értelmiségiekről a nyolcvanas években.

Minél távolabbról jön és minél tágabbra nyitja a történetet a sci-fi író, annál jobb. Így kínálja magát egy sűrű munkás év után Cixin Liu Háromtest-trilógiája.

Cao Fei: Nova, részlet (2019). Forrás: curamagazine.com

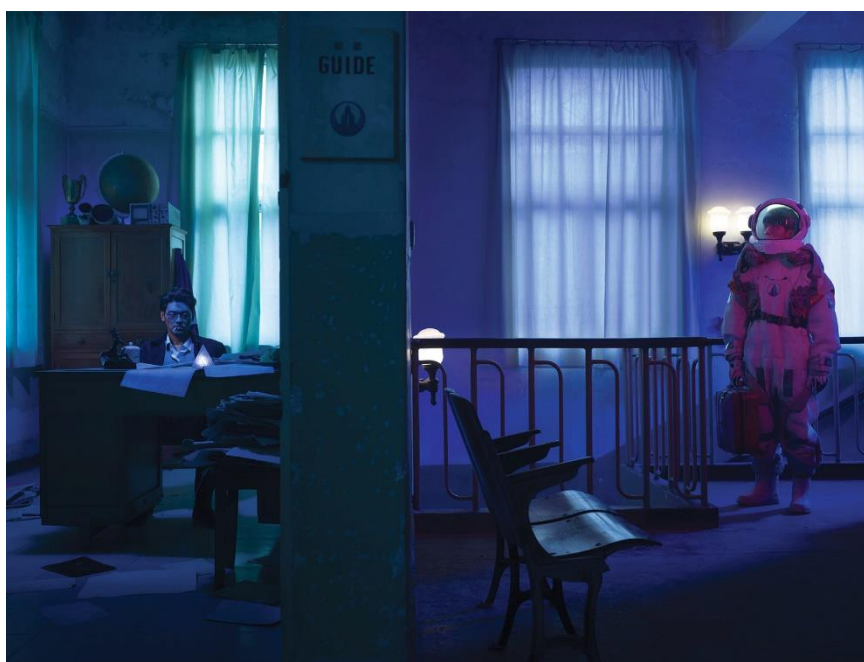
Háromtest-trilógia

A regényfolyam nem könnyű olvasmány. Összefonódnak a bonyolult fizikai koncepciók, a nemzet- és bolygóközi politikai játszmák, az egymással kibékíthetetlen jószándékok cselszövései és a morálfilozófiai dilemmák. Mindez az európai hősábrázolástól és történetvezetéstől eltérő megközelítésben, a nyugati irodalmon felnőtt olvasó számára a jó és a rossz, a győzelem és a vereség fogalmait furán összezagyváló módon.

Arról szól a történet, hogyan alakul(hatna) az emberiség történelme, miután kapcsolatba lép a sajátjánál jóval fejlettebb, más csillagok körül élő civilizációk világával. Hogyan is folyik/folyhatna a harc, miben és miért alakulhatna ki együttműködés a különböző világok között és mindez hogyan formálja át az egész univerzumot. Nem meseszerű a nagy ív: technológiai, politikai, filozófiai, játékelméleti doktrinák szálaiból szövődik a fonál, bölcsen fejet hajtva a világ nagy sci-fi klasszikusainak motívumai előtt.

Sokszor azt hiszi az ember, zavaró örület, amit olvas, pedig minden nyilvánvalóan következik a szereplők motivációiból, a technikai és környezeti adottságokból és a fizikai és társadalmi egymásra hatások tudományos szabályaiból. Logikus összevisszaság, mintha, a nemzetközi híreket követné az ember.

Maga a háromtest-probléma egy szép példája az előre ki nem számítható, kaotikus folyamatoknak: ha három test mozog együtt egymás gravitációs vonzásában, akkor a testek mozgása előre kiszámíthatatlan, azaz garantáltan kaotikus és veszélyes.

Cao Fei: Nova, részlet. (2019). Kép forrása: curamazine.com

Fecske egy másik kultúrából

A történetet 2006-ban írta Cixin Liu, 2014-ben fordították le angolra. Megjelenése után mind Kínában, mind az USA-ban megkapta a legjobb sci-fi regénynek járó díjat. A könyv lelkes olvasója [volt Barack Obama](#) és [Mark Zuckerberg](#), a történetből a Trónok harca alkotói készítettek [tévésorozatot](#)– [és kínai gyártású sorozat is készült belőle](#).

Hány olyan nagyívű történetet ismerünk, amely nem a nyugati világban készült vagy a nyugathoz kapcsolódó viszonyról szól? A vallási alpműveken az Ezeregy éjszaka meséin, a japán manga-kultúrán és néhány művészfilmen kívül szinte lehetetlen ilyet találni. Számomra az első olyan könyv volt a Háromtest-trilógia, amelyik készítésének keretei minden szempontból a nyugati világon kívüliek és nem kultúrtörténeti érdeklődés hozta el hozzánk.

A történet konfliktusainak szerkezete nem illik a görög drámaírók alkotta keretekbe. Nincs jó és rossz. A hősök őszinte szándékaikat titkolják, a dicsőségre nem vágnak. A szabadság nem elnyomásnélküliséget, hanem belső megnyugvást jelent.

A nyugati kultúrában megszoktuk, hogy nincs ok nélküli bukás: a mögött gonoszság, félreértés vagy a közösség megosztottsága, morális gyengesége áll. A jó kimenet a természetes. Azért küzd a hős. Legtöbbször nyer, ha mégsem, akkor tetteivel a visszasságok mélységére mutat rá és példát teremt az utána következőknek.

Kína sci-fije nem hisz a jó és az érte való küzdelem mindenen felettségében. A könyvben rendszeresen rosszabbul alakulnak a dolgok, mint alakulhatnának, de ez meglepően logikus, a dolgok természetéből következik. Nem a társadalom groteszsége, amikor a hőst megbüntetik, mit a superhősök vagy Kafka világában, hanem az is nyilvánvaló következmény.

A könyvben az egyének szerepe és felelőssége meglepően nagy. Tetteiket azonban nem vágyak vagy értékek mozgatják, hanem feladatértelmezések: feladatuk nem a szívükben lakozik, hanem azok sokszor fájdalmasan viselt hivatások. Odüsszeusz és Grabovszky rokonai, nem Akhilleuszé vagy Toldi Miklósé.

Xu Zhen: Eternity vs Evolution című kiállítás, részlet (2020). Forrás: nga.gov.au

A könyv Európában és Amerikában elképzelhetetlen szabotossággal mutatja be a fejlettség és a kíméletlenség közötti összefüggést. Nyugati szerző nem merne ilyen őszintén rávilágítani arra, hogy a nagyobb civilizációs különbségből logikusan következik az erősebb elnyomás. Persze valószínű Kínában is a Földön kívüli civilizációk és az interplanetáris tér elemzése lehet ennyire lényegre törő.

Ugyancsak nyugati szemlélettel nehezen érthető az aranykorok, hanyatlások és újraébredések ciklikussága. A mi történetértelmezésünk felemelkedés-aranykor-összeomlás logikával működik, ezután már új és más világ épül, a régit eltemetjük. Azért lehet ez, mert a kínai kultúra folytonossága hosszabb, mint a nyugat-európaié? Vagy azért, mert náluk a fejlődés eszméje kevésbé meghatározó? Vagy még tart bennük az európai nyomás kiváltotta összeomlás bölcsessége? Ezért vagy azért, de a könyv alapján, ott Keleten nem azt gondolják, hogy a permanens progresszió megszakadása egyenlő a végleges bukással.

Kissinger az űrben

A könyv és a könyv keletkezésének kulturális közege megmutatja, milyen, amikor nem a nyertesek írják a történelmet. Sokszor mellbe vágó és hasznos olvasmány a világ rendjének átrendeződése idején. Nem lepődnék meg, ha a könyv a realista külpolitikai gondolkozás szemináriumain kötelező olvasmányaként szerepelne. Sokszor mintha Henry Kissinger képe mosolyogna ránk a betűk közül.

- A világ alaptermészete nem a harmónia és az egyensúly, hanem a folytonos harc és elrettentés.
- A béke megteremtésében nem pótolható a kölcsönös elrettentés vagy a közös érdek.

- A jóakarát csak a konfliktusok mederben tartását és az együttműködési kényszer felismerését teheti könnyebbé.
- A normatívan helyes viselkedés a közösségi érdekekkel gyakran szembekerül.
- A helyes stratégia sokszor nem a győzelemre fókuszál, hanem a vereség kockázatainak kezelésére.

Huang Yongping: American Kitchen and Chinese Corckroaches. (2019). A hidegháború időszakában az amerikai álmot szimbolizáló amerikai konyha dől meg a művész installációjában. Forrás: artsy.net

Hűsítő kínai bölcsességek a nyárra

Az 1800 oldalas regényfolyam fejezetenként kínál a túlzott magabiztosságot apasztó figyelmeztetést. A mai elbizonytalanadó világban előnyt élvez az, aki jobban érti, jobban értelmezi a világ működését. Érdekes a kínaiak sci-fi mesterétől tanulunk erről. Olyan nézőpontot kínál, amely az európai gondolkozástól eléggé messze áll – valószínű azért, mert az elmúlt évszázadokban a domináns győztes oldalon állva nem kínálkoznak ezek a felismerések. Még a fejlett világ félperifériáin sem, hiszen mi folyamatosan a gyarmatosításra és a technológiai fejlődésre épülő európai prosperitás farvizén mozogtunk. Álljon itt két példa erre:

- A könyvben a tudomány jóval több, mint ismertek konzisztens tárháza. A tudomány a világ értelmezésének alapnyelve és fegyver. A tudós nem az okokon és a következményeken töprengő, a világtól elvonuló filozófus utódja, hanem a civilizáció katonája.
- A társadalom harmóniája és a technológiai fejlődés nem mindig járnak kéz a kézben, mint ahogy ezt az ipari forradalom óta a világ boldogabb részein megszoktuk. Lehetséges, hogy a technika új csodáinak elkészülte mellett nélkülözésben élnek az emberek, mert a fejlesztéseket nem a

jólét iránti vágy, hanem a biztonság kényszere mozgatja. Ahogy az is lehet, hogy a harmónia és a jólét kiteljesedése mellett a technológia alig fejlődik, mert megrekednek az áttöréseket kínáló alap kutatások vagy egy kultúra elveszti érdeklődését a természetformáló képességei erősítésében.

A kínai sci-fi morális üzenete már ismerősebb a magyar gondolkozás módnak: a sors elleni küzdelem fontos, akkor is, ha a győzelem nem reális cél. Abból vagy, amiből jössz, nem abból, ami lehetsz. A tisztesség nem a győzelem, hanem a lelki béke alapja. A nagy játszmákban csak egyek vagyunk a sokszor nálunk jóval erősebb szereplők között. A túlélési ösztön legtöbbször fontosabb, mint a győzelmi vágy.

Kell majd felemelőbbet, életerővel jobban feltöltőt is olvasni a vakáció alatt. Azonban a Háromtest-trilógia kérlelhetetlen harmóniája segít, hogy a dolgok helyét jobban megtaláljuk a világban, ha majd vége lesz a nyárnak és vissza kell szállni az újrainduló világba.